

veranderde in de zestiende en zeventiende eeuw toen de positie van deze stad verzwakte door de opkomst van stroomafwaarts gelegen meer succesvolle, jongere havensteden. De oriëntatie van de dorpen op Rotterdam, Schiedam en Delft was in hoofdzaak economisch bepaald: de dorpelingen brachten hun goederen en producten van het platteland naar de markten van die steden in het bijzonder. De meeste ontginningsdorpen in de regio lagen nabij een rivier of rivierdijk en hadden daar een kleine haven met soms een overzetveer. Vanaf de Middeleeuwen ontwikkelden deze veerdiensten zich tussen verschillende dorpen en steden, en stelden zo stromen van mensen en goederen in staat de Maas over te steken. Slechts enkele dorpen in de noordelijke regio lagen niet aan een rivier of rivierdijk, maar daarentegen wel aan de veenriviertjes Schie en Rotte die ook hen verbonden met Delft, Schiedam en Rotterdam. Het moet beklemtoond worden dat op deze manier belangrijke economische relaties werden onderhouden tussen dorpen en steden, maar ook vice versa. De verkoop op de stedelijke markt van surplus van het platteland door boeren had min of meer een tegenhanger in de levensbehoeften en nijverheidsproducten die deze boeren in de stad kochten voordat zij terugkeerden naar hun dorpen. De relaties tussen platteland en stad in de regio zullen meer in detail en over een langere periode moeten worden onderzocht. De samengevatte bevindingen van het dorpen-geschiedenisproject die de eeuwen van 1000 tot 1700 beslaan, suggereren dat er in het kader van verstedelijking en groeiende stedelijke dominantie vanaf de dertiende eeuw al

in een vroeg stadium samenwerking en wederzijdse afhankelijkheid bestond die groei-bevorderend en winstgevend bleek voor zowel steden als dorpen. Deze vroege banden tussen stad en platteland hadden grote invloed op de vorming van dorpengebieden. Ze werden bepaald door de kenmerkende ontstaansaspecten van stads- en dorpslandschappen in het middeleeuwse Holland. Naarmate zowel stedelijke centra en het platteland zich later ontwikkelden en specialiseerden, werden dorpengebieden meer herkenbaar. Zo omvatte de huidige Rotterdamse annexatieregio in de zeventiende eeuw bijvoorbeeld diverse dorpengebieden. Het waren ruwweg regio's van dijkdorpen als Pernis en Hoogvliet die zich via hun veren in economisch opzicht oriënteerden op Schiedam, terwijl de dorpsregio Charlois, Katendrecht en IJsselmonde zich via hun veren op Delfshaven/Schoonderloo, en Kralingen zich meer richtte op Delft en Rotterdam. In de Schielandse dorpsregio tenslotte waren Overschie, Schiebroek en Hillegersberg als veendorpen via Schie en Rotte verbonden met de nabijgelegen steden. Het proces dat ertoe leidde dat deze regio's uiteindelijk opgingen in één Rotterdamse regio van geannexeerde dorpen in de negentiende en twintigste eeuw is in de laatste fasen van het dorpen-geschiedenisproject onderzocht.¹⁸

NOTEN

1. Dit artikel is gebaseerd op *“City of many villages”: the making of the Rotterdam annexation region in comparative and long-term perspective*